

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Frihetslängtan och flykt

Westerlund, Anders

Published in:
Horisont

Published: 01/01/2023

Document Version
Final published version

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Westerlund, A. (2023). Frihetslängtan och flykt. *Horisont*, (4), 62-63. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2024030710213>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Frihetslängtan och flykt

ROMAN
Catharina Östman
*Öppet vatten,
frusna hav*
Förlaget
Havsanemonen
2023

»Här börjar livet, på riktigt«, tänker den 28-årige Karl Chydenius när han i maj 1861 avseglar från Tromsø ombord på skonaren Aeolus. För huvudpersonen i Catharina Östmans roman *Öppet vatten, frusna hav* har en dröm gått i uppfyllelse – han får åka med på en vetenskaplig expedition till Spetsbergen, dessutom tillsammans med studiekamraten och bäste vännen Adolf Erik Nordenskiöld.

Romanen bygger på verkliga personer och händelser, men kärnan är det psykologiska porträttet av Chydenius under polarexpeditionen och i Stockholm åren efteråt. Den röda tråden genom berättelsen är hans kompromisslösa frihetslängtan både på det samhälleliga och personliga planet. För österbottningen Chydenius är hemstaden Vasa för instängd, ja hela Finland under det ryska styret är ett kvävande ställe.

Det är inte många rader i romanen om tiden före färden till Spetsbergen. Ett viktigt tema är dock det komplicerade förhållandet till modern. Hon blev änka när han var tre år och sin roll som »ende sonen« har han behållit även efter att modern senare gifte om sig och han i ett slag fick många halvsyskon.

Flera av Chydenius trotsiga livsval kan läsas som frigörelseförsök från en kvävande moderskärlek. Men den rastlösa, ungdomliga iver och längtan efter handling speglar även starkt individualistiska drag där hans frihetslängtan kanske bara är en täckmantel för självhävdelse – eller verklighetsflykt.

Polarexpeditionen är en tacksam ram för Östman att använda för att skildra Chydenius känsloliv. De obehagliga naturkrafterna – polaris, kyla, stormar, dimma – utsätter expeditiomedlemmarna för både fysiska och psykiska påfrestningar. Döden lurar ständigt i bakgrunden – liksom euforin när de som första vetenskapsmän når utforskade trakter.

»Det är viktigt att ta risker för att kunna känna sig fri«, tänker Chydenius efter en dumdrstig bergsbestigning på Spetsbergen. Att leva fullt ut i nuet, oberoende av priset, tycks till och med vara viktigare än ära och berömmelse, att bli tagen på allvar och skriva in sig i historien.

Hans självbild som förnuftsstyrd vetenskapsman – han är värvad till expeditionen som fysiker med uppgift att göra gradmätningar och magnetiska observationer – krockar allt som oftast med en romantisk läggning med tvära känslolokast mellan entusiasm och svartsyn.

Skildringen av expeditionen till Spetsbergen har tidvis drag av pojkboksaktigt äventyr. Fastän polarfärden är en kamp på liv och död erbjuder den en tillvaro utanför tid och rum där Chydenius under sitt livs lyckligaste sommar helt kan ägna sig åt det han upplever som sin livsuppgift.

Romanens andra del är mörkare. När han i Stockholm, efter resan, lägger ner hela sin själ i skrivandet av en stor rapport om expeditionen hinner de vardagliga realiteterna ifatt honom. Utan fasta inkomster dras han ner i fattigdom och

misär, och de självdestruktiva dragen framträder allt tydligare i hans tragiska besatthet vid skrivprojektet.

Romanen är skriven i korta kapitel. Den lakoniska, avskalade berättarstilen är för det mesta effektiv, men ibland lite väl dämpad för att fullt ut levandegöra huvudpersonens starka känslor. Valet av presens som tempus förstärker dock närvarokänslan i skildringen.

Östman har kunnat dra stor nytta av dokumentation av polarexpeditionen och Chydenius liv. Som alltid när det gäller skönlitterära gestaltningar av källmaterial finns det ändå ett inboende dilemma: i vilken utsträckning

vara trogen fakta, i vilken låta den konstnärliga friheten leda? I romanen finns en del avsnitt av mer umbärlig karaktär med tanke på den psykologiska helheten; alla stormiga dagar på Spetsbergen hade inte behövt beskrivas. Men bakom detaljerna skönjer läsaren Chydenius sökande efter »något djupt och livsomfamnande«.

Catharina Östman skildrar i *Öppet vatten, frusna hav* ett fascinerande österbottniskt människoöde, med god blick för universella teman om frihetslängtan och individens relation till sig själv och omvärlden.

ANDERS WESTERLUND